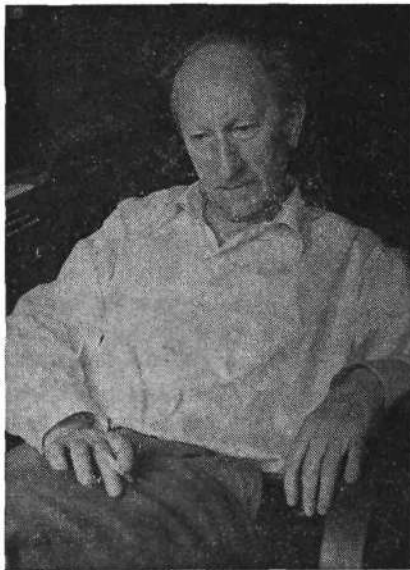

EDVARD KOČBEK

27. 8. 1904 — 3. 11. 1981

Slovo ob grobu

»Sem, ker sem bil. Sem in bil sem in bom in zato sem več od pozabljenja, neizmerno več od zanikanja, neskončno več od nič.« Ti tvoji verzi, dragi Edvard Kocbek, dragi tovariš Pavle, mi prihajajo na misel v tej uri slovesa, ko naj se v imenu tvoje stanovske tovarišije v Društvu slovenskih pisateljev in Zveze pisateljev Jugoslavije, prijateljev, pa tudi ljudi, ki jih je dosegla in h kateri sega tvoja pesem, hvaležno poslovim od tebe, ki si odšel po poti živlega na ono stran, kjer je večina človeštva. Tako ti je poezija, ki je bila v tvojem življenju najpomembnejša, ki je bila zavetnica tvojega ustvarjanja in domišljanja, zavetnica tudi zdaj, ko ti je tihota sedla k zglavju, ko si stopil iz šuma v tišino, ko veš, česar mi še vedno ne vemo, kaj se pravi oditi, oditi daleč, oditi brez vrnitve, oditi od vseh milih in dragih, oditi za vekomaj. A še bolj je pesem zdaj in tu, pred tem tvojim grobom, pred rano v zemlji, kamor legaš vseeno prerano, zavetnica nam, ki stojimo ne več s tabo

in ne ob tebi, temveč nad tabo, ki je hkrati, kot bi ti rekel, tudi pod tabo in se poslavljamo od tebe z besedami, ki jih ti ne slišiš in ki so nemočne, da bi prežarile temo in prekinile ter napolnile molk. Zato poskušam iskati besede, ki si jih ti izumil in izrekel, ne da bi jih ponavljal, bolj zato, ker polne in skrivnostne, kakor čudenje nad življenjem stvari, živijo svoje življenje brez tebe in premagujejo čas. Nisi jih torej pisal v pesek in na gladino vode, iz srca v srce si jih sadil, delil kot dar, ki gre pretresljivo preprosto in zato popolno na pot romanja iz rok v roke v domačiji človečnosti. Tvoje so te besede, tebi namenjene, tebi v slovo.

Poslavljamo se od tebe, od pesnika zemlje, ko odhajaš v zemljo, ki si jo opeval, poznal njeno polnost in skladnost, ko si se iz nje dotikal vsega, poslušal nje prastari utrip in večno nespremenljivo gotovost, zmeden in začuden od zemeljske globine, omamljen od omamnih vonjev starodavne prostosti in z bolečinami, nagnjen nad globokimi studenci, sad med sadovi, pesnik zemlje, ki si rastel iz nje in božal njeno senco, zemlje, ki je tvoja rosa otroštva in prtajeno zvonjenje tvojih zvonov, ki se bo čulo čez hribe časa, zavezanosti zemlji, ki sega v večnost kot v človeka meč, zemlji slovenski in svoji, ki ti je prvo pesniško dejanje in neprestano vračanje v njeno skladno bivanje; njena mirnost in zdaj tudi tvoja in tvoja pesem je njena.

Poslavljamo se od tebe, od pesnika Groze, ki si grozi gledal prek ramen, vedežno prevzet, kako vesoljna groza poje, zamolkli boben bobna, pustoši strah, zemlja obstane in zibel zagrne z večnostjo; groze, ki je, kot si zapisal, temeljno vzdušje vsega tvojega življenjskega razpoloženja, groze, v kateri sta obsežena čudenje in upor, groze, ki je ena sama ekstaza, nenehna mogočnost zmage nad obupom in ničnostjo.

Poslavljamo se od tebe, od pesnika rdeče vrezanega pentagrama — naše magične svetinje, ko so se razmaknile neznanske meje neugnane biti, ko si se oprijel osi večnosti, ko je stari stožer sveta premaknil in te vzel s seboj na odrešno pot, ko skozte hrumijo ljudski zbori, ko vsi prepevajo v enoten glas in prihaja, razsvetljen v prerokovani zori — tudi ti si bil med temi prerokovalci — naš slovenski čas, ker smo rojeni za čudeže in za svobodo. Hitel si v siju te magične svetinje, ko ni bilo nikjer temne misli in je le tiha kri lila in zalivala z milostjo, hitel si skozi samega sebe in v samem sebi se nisi mogel spremeniti, a si pustil sled v času in te sledi so vodile v knjige dnevnikov Tovarišija in Listina, a še prej v zgodovino in v prihodnost, ki je nastala in še nastaja in smo ji vsi priče in dediči.

Poslavljamo se od tebe, pesnika Poročila, Žerjavice, Neveste v črnem, od resničnosti in pretresljivosti te poezije, ki si v njej izumil jezik za nesrečo, za padanje trušča v brezdANJI prepad, za slepi nemir človeštva, za hojo navzgor po pobočju dneva, a tudi za pot skoz ogenj, pepel in veter, skozi katere moramo iti in obstati; pa za ljubezen, ki premaguje smrt in z njo stopamo čisti v višje stanje neznanega večnega življenja. A pred tem in s tem so ob tvoji besedi ljubezen še besede človek, mati, in še zlasti zvestoba; večje, bolj umljive in bolj resnične so, kot se zde, ker so zapisane v pesmi, zapisane preprosto kot danost in dahnjenost teh vrstic: »Rad sem med vami in nič drugega ne vem, kakor da sem rad med vami«. Zdaj odhajaš, a hkrati ostajaš med nami.

Poslavljamo se od tebe, nemirnega iskalca teže in ravnotežja v sebi, iskalca celosti sveta, resnice neodkritih dežel, presenečenja v prostorjih člo-

veškega duha in duše sveta, dvomljivca in vernika, od misleca, svetovljana, ki mu naša majhnost ni bila breme, a prednost; ki si v dialogu s seboj in časom v zatišju pred viharjem kakor v bliskavici skoz temo videl pota napredka slovenstva in človeštva ter povzdignil svoj glas zoper poniglavost in laž in nasilje sveta izkoriščanja in se udejanil kot borec v Tovarišiji upornikov; ki si nenehno, ves svoj vek vodil zavzet trd dialog, nekakšno napeto razmerje do družbe, celo spor, ki ni bil, kot si dejal, ne površen in ne nestvariteljski, marveč je izhajal iz globoke in celostne človeške prizadetosti, prizadetosti, ki je prizadevala in bila sama na dnu ranljiva, in se je napajala iz podobnega vrelca kot tvoja poezija — iz neukrotljive človekove težnje po vedno popolnejši svobodi in vedno novi resnici. Iz te in take pozicije, ki te je mučila in namučila, si lahko živel s pesmijo in z njo svet povelečeval in osmišljal, premagoval z njo samoto in osebne usodnosti in iskal stik s človekom, da bi mu govoril razumljivo govorico, ki pretresa, vznemirja, prebuja in naravnava v svobodo. Pri tem si, poln nemira, ki se ni mogel ustaviti, sejal nemir okrog sebe, ki je vodil v odkrivanje in razodevanje, a tudi k sili, kot gibanje, ki nas postavlja vedno pred novo tujstvo.

Poslavljam se od tebe, od glasu, ki je neponovljiv in nezamenljiv in ki ga je bilo slišati na Slovenskem domala pol stoletja. Glas, ki je zgovoren tudi kot molk, celo v tišini te tvoje smrti, saj ni manj resničen, kot je resnična tvoja smrt. Ta tvoj glas lovim v tem mokrem motnem jutru, ko se ne moremo več zazreti drug v drugega, ko zremo v praznost izgubljenega in ti govorimo besedo zadoščenja in slovesa; in zdi se, da je od nekod, iz neke davne tvoje mladosti, od zgodnjih pesmi zavelo: Na tihe orglice igram. In ko bom najtišje zaigral, se bom razdal in razdejal. Glejte, moj srčni dar. Ne pozabite me nikdar.

Tone Pavček

Predavanje o Kocbeku, FSPN, 8. 11. 1981

Današnje predavanje sem si zamislil kot sociološki komentar k nekaterim (izbranim) literarnim izjavam pravkar umrlega slovenskega pesnika in kulturnega delavca Edvarda Kocbeka. V glavnem bom govoril o Kocbekovi novelistični zbirki *Strah in pogum*, ki je izšla pred tridestimi leti, deset let po začetku revolucije, in ki je takrat sprožila številne estetske, ideološke in politične ugovore. Zanima me, kako lahko omenjeno delo berem po tej relativno veliki časovni distanci, kaj mi govori danes, in kako si ga lahko razlagam v kontekstu slovenske revolucionarne miselnosti: posebej me zanimajo tisti prizori in problemi v *Strahu in pogumu*, ki se jih lahko lotim s sociološko aparaturo. Upam, da bom s tem svojim (res fragmentarnim in bolj ali manj priložnostnim) komentarjem identificiral nekatere značilne sestavine slovenske kulturne preteklosti in pojasnil nekatera umetnostno-sociološka razmerja, ki tako ali tako spadajo v naš program. Čeprav je iztočnica za to govorjenje počastitvene in spominske narave, moj namen ni povsem pieteten in priložnosten: s Kocbekovo pomočjo se bom poskušal odzvati nekaterim vprašanjem, ki smo jih v teh naših študijskih srečanjih že načeli, ali pa, ki nas čakajo v najbližji prihodnosti.